

УДК 316.346.32-053.6(477):316.342.6

Колісниченко Р.М.

Національний педагогічний університет
імені М.П. Драгоманова

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНА СКЛАДОВА ДЕМОКРАТИЧНОЇ ЕЛЕКТОРАЛЬНОЇ КУЛЬТУРИ МОЛОДІ В УКРАЇНІ

У статті здійснено аналіз поглядів громадян щодо економічної та соціальної політики, визначені основні соціально-економічні особливості демократичної електоральної культури молоді та умови її формування в Україні. Виділені регіональні особливості економічно-електоральних поглядів мешканців України.

Ключові слова: електоральна культура, економіка, молодь.

Колісниченко Р.М.

СОЦИАЛЬНО-ЭКОНОМИЧЕСКАЯ СОСТАВЛЯЮЩАЯ ДЕМОКРАТИЧЕСКОЙ ЭЛЕКТОРАЛЬНОЙ КУЛЬТУРЫ МОЛОДЕЖИ В УКРАИНЕ

В статье проведён анализ взглядов граждан касательно экономической и социальной политики, определены основные социально-экономические особенности демократической электоральной культуры молодёжи и условия её формирования в Украине. Выделены региональные особенности экономическо-электоральных взглядов жителей Украины.

Ключевые слова: электоральная культура, экономика, молодёжь.

Kolisnichenko R.

THE SOCIAL-ECONOMIC COMPONENT OF THE DEMOCRATIC ELECTORAL CULTURE OF YOUTH

In the article is conducted the analysis of looks of citizens concerning an economic and social policy, are certain the basic socio-economic features of democratic electoral culture of young people and condition of her forming in Ukraine. The regional characteristics of the economic-electoral preferences of Ukrainians are highlighted

Key words: electoral culture, economy, young people.

Найгострішими суспільними проблемами, що турбують сучасних українських виборців є проблеми, пов'язані із рівнем життя та якістю соціального захисту. Відтак визначальну роль у формуванні електоральних поглядів громадян виконують економічні та соціальні складові виборчих програм, декларованих політичними силами та окремими кандидатами. Значна різниця у поглядах населення щодо питань власності, ступеня державного регулювання економічних процесів, необхідності повноцінного завершення ринкових реформ та відсутність відповідних чітких вимог громадян до владних органів спричинили формування несприятливих умов для розвитку вітчизняної економіки й зростання добробуту населення. Цим обумовлена необхідність наукового дослідження поглядів

виборців щодо економічного і соціального поступу, а також визначення основних рис соціально-економічної складової демократичної електоральної культури молоді та необхідних умов її формування в нашій державі.

На дослідженні особливостей реформування і розвитку української економічної системи зосередили увагу такі вчені як І.Лазня, В.Марцин, С.Мочерний, О.Олійник, Г.Чепурко, С.Юрій та інші. Вплив економічних поглядів на формування політичної культури аналізували О.Бабкіна, В.Бебик, В.Горбатенко, Л. Нагорна, М.Остапенко та ін. Проте соціально-економічні симпатії виборців у контексті формування електоральної культури досліджені недостатньо.

Метою статті є аналіз поглядів громадян щодо економічної та соціальної політики, визначення основних соціально-економічних особливостей демократичної електоральної

культури молоді та умов її формування в Україні.

Економічна політика розглядається як діяльність держави щодо підтримки визначених принципів розвитку економічного життя, збереження певних пропорцій між галузями матеріального виробництва і невиробничої сфери, а також стимулювання економічної активності населення [1, с.179]. Під соціальною політикою розуміють діяльність держави із збалансованого розвитку суспільства, забезпечення стабільності державного управління й соціального захисту населення [1, с. 621].

Перехід від планової до ринкової економіки, що розпочався із здобуттям Україною незалежності, супроводжується помітними трансформаціями поглядів громадян щодо економічних відносин. У цілому, за ставленням до економічної системи електоральну культуру вітчизняного суспільства доцільно поділяти на три основні типи:

- планова, представники якої симпатизують крайнім лівим політичним силам, що виступають за повернення до планової економічної системи, встановлення державної власності на засоби виробництва, налагодження директивного централізованого управління економікою та відносне зрівняння розмірів оплати праці працівників різних галузей;

- ринково-корпоративна, що характеризується підтримкою правих та крайніх правих політиків, які наголошують на необхідності формування економічної системи ринково-корпоративного типу, передачі засобів виробництва виключно до приватної власності, мінімальної участі державних органів у регулюванні економічних процесів та зведення до мінімуму соціальних виплат;

- ринково-соціальна, яка відрізняється наявністю симпатій до центристських і лівих політичних партій і політичних лідерів, котрі вважають за необхідне становлення ринково-соціальної економіки, поєднання різних форм власності на засоби виробництва (приватної, колективної, державної, сімейної, муніципальної, інтегрованої тощо) за провідної ролі приватної власності (до 70%) та державне регулювання економічних відносин, достатнє для проведення широкого спектру соціальних програм для населення.

За результатами всеукраїнського опитування, проведеного Інститутом соціології НАН України, на запитання „Яким чином, на Вашу думку, держава повинна брати участь в управлінні економікою?” відповіді респондентів розподілилися таким чином: 50,4%

вважають, що необхідно поєднати державне управління і ринкові методи, 29,1% виступають за повернення до планової економіки на основі повного державного обліку і контролю, 6,6% схиляються до мінімізації участі держави та повного ринкового саморегулювання і 13,9% не змогли дати відповідь на поставлене запитання [2].

Як бачимо, майже третина населення (29,1%) виступають носіями планової електоральної культури, що пояснюється прагненням громадян до зменшення надмірної матеріальної диференсації суспільства, стабільності цін, відновлення розвиненої системи соціального забезпечення, а також наявністю успадкованих радянських стереотипних уявлень про винятковість командно-адміністративної системи. Проте неприйнятність такої системи для України зумовлена низкою її суттєвих недоліків, зокрема: відсутністю конкуренції між підприємствами як основної рушійної сили розвитку та як наслідок неповним використанням досягнень науково-технічного прогресу, що негативно позначається на ефективності виробництва та якості вироблених товарів і послуг; відірваністю працівників від державної форми власності, що призводить до їх незацікавленості у підвищенні продуктивності праці; наявністю прихованої інфляції та традиційного дефіциту ресурсів; бідністю населення порівняно з громадянами держав з розвинутою ринковою соціально-орієнтованою економікою, нерівномірністю розподілу матеріальних благ на користь бюрократичного апарату та інше.

Лише 6,6% громадян відносяться до представників ринково-корпоративної електоральної культури. Це переважно підприємці, основним аргументом яких постає необхідність запровадження вільної конкуренції та концентрації матеріальних ресурсів в руках власників засобів виробництва. Серед недоліків ринково-корпоративної системи виділяється здатність до монополізації економіки, що власне руйнує її конкурентні засади, а також надмірне матеріальне розшарування громадян, що спричиняє загострення суспільної напруги. Враховуючи, що означені процеси не збігаються з інтересами широких верств населення доходимо висновку про неприйнятність для України описаної економічної системи.

Позитивною рисою української суспільної свідомості є те, що більшість громадян (50,4%) є носіями ринково-соціальної електоральної культури. За умов відсутності істотних недоліків порівняно з вищеописани-

ми типами економічних систем, становлення ринково-соціальної економіки могло б забезпечити поєднання демонополізації та високої ефективності виробництва зі справедливим розподілом матеріальних благ у суспільстві. Це дає підстави віднести демократичну електоральну культуру молоді до ринково-соціального типу.

Виходячи з наявності майже 14% громадян, які не визначилися щодо питань соціально-економічної політики, впливає, що однією з основних причин того, що майже половина населення не поділяє поглядів представників ринково-соціальної електоральної культури є низька компетентність виборців щодо питань економічного характеру, чим обумовлена потреба у проведенні інформаційної діяльності серед населення з метою подальшого поширення визначеного типу електоральної культури.

Спостерігаються значні регіональні відмінності у економічних симпатіях громадян. Так, за даними соціологічного дослідження Центру Разумкова, проведеного в усіх регіонах України, якщо на Заході країни прихильниками відновлення радянської соціалістичної системи називають себе лише 5% респондентів то у Центральному, Східному та Південному регіонах кількість прибічників такої ідеї збільшується до 21,3%, 25,1% і 27,2% відповідно [3].

Очевидно виявлена різниця у поглядах обумовлена перебуванням українських земель у складі різних держав, менш тривалою пропагандистською діяльністю радянської політичної системи у західній частині країни порівняно з іншими регіонами, особливостями сучасного інформаційного простору, неоднаковим поширенням достовірних знань про ознаки економічного розвитку західно-європейських демократичних держав та ін.

За інформацією Інституту соціології НАНУ, тоді як більшість молоді віком до 30 років (53,4%) є носіями ринково-соціальної електоральної культури, кількість представників такого типу електоральної культури серед осіб, старших 55 років становить всього 41,7%, що майже на 12% менше [2]. Означені відмінності у поглядах представників різних вікових груп можуть бути пояснені відносною свободою свідомості молоді від рудиментів радянської ментальності у порівнянні з людьми похилого віку, на підставі чого можна спрогнозувати зростання кількості прибічників ринково-соціальної електоральної культури в майбутньому.

Проте згідно даних моніторингу „Українське суспільство”, проведеного Інститутом

соціології НАНУ, у період з 1992 до 2008 рр. спостерігалось вкрай незначне збільшення кількості громадян, які схвально ставляться до розвитку приватного підприємництва (з 52,7% до 53,8%) [4], чим підтверджується необхідність зміцнення довіри до бізнесу, перш за все, шляхом покращення умов праці та якості життя найманих працівників.

Значний вплив на формування електоральних уподобань виборців, що мешкають у сільській місцевості мають наміри політичних сил щодо вирішення „земельного” питання.

За ставленням до власності на землю сільськогосподарського призначення електоральна культура громадян України поділяється на усупільнену, носії якої симпатизують кандидатам, котрі виступають проти приватизації землі у будь-які форми, приватницьку, що характеризується підтримкою політичних сил, які вважають за необхідне передачу земель до приватної власності, та земельно-нейтральну, якій характерне нейтральне ставлення до визначеного питання. При цьому слід виділити наступні підтипи приватницької електоральної культури: мікро-приватницька, на думку носіїв якої припустимою є приватизація земельних ділянок лише не значного розміру і виключно тими, хто їх обробляє; макро-приватницька, представники котрої допускають надання дозволу на приватизацію земельної власності тільки громадянам України; а також мега-приватницька, носії якої переконані у необхідності встановлення вільної купівлі-продажу землі без будь-яких додаткових обмежень.

За результатами дослідження, проведеного Центром Разумкова в усіх областях України та АРК, 14,7% опитаних виявилися представниками усупільненої електоральної культури, 37,2% – носіями мікро-приватницької, 24,8% і 7,8% – макро- та мега-приватницької відповідно і 14,1% вагалися з відповіддю [5].

Земля є засобом виробництва, а як зазначено вище, найбільш оптимальною формою врегулювання відносин власності на засоби виробництва є поєднання різних форм власності з перевагою приватної, чим обґрунтовується неприйнятність для Української держави втілення в життя ідей представників усупільненої електоральної культури.

Сприятливим фактором для ефективного розвитку та зміцнення конкурентоспроможності сільськогосподарського виробництва є діяльність дрібних, середніх і великих фермерських господарств, які базу-

ються на використанні найманої праці, що пояснює помилковість поглядів носіїв мікро-приватницької електоральної культури.

Надання дозволу на приватизацію земельної власності іноземцям в умовах, коли іноземні інвестори мають набагато ширші фінансові можливості ніж вітчизняні виробники, може призвести до того, що більша частина українських земель опиниться у власності громадян інших держав, що суперечитиме основам національної безпеки. Тому ідеї представників мега-приватницької електоральної культури також не є найкращим варіантом вирішення означеної проблематики.

Таким чином, найбільш оптимальну позицію займають носії макро-приватницької електоральної культури, практична реалізація поглядів яких здатна забезпечити максимальну ефективність вітчизняного сільськогосподарства відповідно до національних інтересів, що дає підстави віднести демократичну електоральну культуру молоді за ставленням до власності на землю сільськогосподарського призначення до макро-приватницького типу.

Враховуючи, що ареал поширення такого типу електоральної культури охоплює менше чверті населення (24,8%), постає необхідність проведення додаткових заходів, спрямованих на її подальше формування.

Як зазначено вище, позитивне ставлення громадян до встановлення приватної власності на засоби виробництва частіше зустрічається у західних і центральних областях, ніж у Південному та Східному регіонах, що свідчить про аналогічний регіональний розподіл співвідношення кількості носіїв приватницької електоральної культури, що зумовлено ментальними характеристиками населення.

За результатами опитування, здійсненого Інститутом соціології НАН України, встановлено, що негативне ставлення до приватизації землі висловлюють 37,7% молодих людей у віці до 30 років, 52,7% громадян середнього віку та 64,9% респондентів старших 55 років [2]. Вищий рівень підтримки ідеї перетворення землі на товар серед молоді у порівнянні із старшими віковими групами є свідченням оволодіння молодими людьми об'єктивними знаннями щодо економічних закономірностей, що говорить про поширення приватницької електоральної культури в перспективі. Хоча за даними Інституту соціології НАН України у період з 1992 по 2008 рр. частка прихильників приватизації землі серед громадян України скоро-

тилася більше ніж у двічі (з 63,5% до 25,7%) [4], що очевидно пов'язано з переважно негативним ставленням населення до орендарів земельної власності, які не завжди в повному обсязі задовольняють інтереси власників земельних паїв та найманих працівників. Цим підтверджується необхідність проведення діяльності, направленої на формування макро-приватницької електоральної культури, зокрема, справедливого врегулювання відносин між орендарями, орендодавцями та найманими працівниками із врахуванням інтересів усіх сторін.

Не останню роль у формуванні електоральних поглядів виборців відіграє ставлення кандидатів до проведення економічних реформ. На думку провідних економістів, для забезпечення стрімкого розвитку національної економіки необхідним є істотне покращення умов роботи підприємницьких структур, зокрема [6; 7, с.440-442; 8]: зменшення податкового навантаження для дрібних і середніх підприємств, збалансування системи податків та соціальних платежів; забезпечення прозорого регулятивного середовища, чітке законодавче врегулювання процедур проведення перевірок державними установами, зменшення їх кількості, запобігання проведенню необґрунтованих перевірок та корупційним діям державних чиновників; спрощення процедур ліцензування та надання дозволів, оптимізація їх кількості та цін; встановлення єдиних вимог сертифікації та стандартизації продукції, адаптація до стандартів Європейського союзу санітарно-епідеміологічних, ветеринарно-санітарних правил, норм протипожежної безпеки, будівництва; значне зменшення відсотків банківських кредитів та інше. Проте ставлення населення до необхідності реформування економічної системи та відповідні вимоги до політичних сил є неоднозначними.

За ставленням до економічних реформ вітчизняна електоральна культура поділяється на такі типи: реформаторська, носії якої симпатизують політичним партіям, що виступають за реалізацію вищеописаних реформаторських кроків; контр-реформаторська, котра характеризується наявністю протилежних поглядів; реформаторсько-байдужа, ознаками якої є відсутність чіткого бачення з приводу визначеної тематики та підтримка політичних лідерів незалежно від їх поглядів щодо реформування економіки.

Виходячи з наявної необхідності реформування української економіки впливає, що демократична електоральна культура відноситься до реформаторського типу, чим обу-

мовлюється потреба у його подальшому формуванні.

За даними, проведеного автором, анкетування студентів Кіровоградського національного технічного університету та Кіровоградського державного педагогічного університету ім. В.Винниченка встановлено, що

більшість респондентів впевнено підтримують більшість із запропонованих економічних заходів, найбільш популярними з яких виявилися зменшення відсотків банківських кредитів та розміру податків для дрібних і середніх підприємців (табл. 1).

Таблиця 1

„Чи потрібно здійснювати в Україні такі економічні заходи?”

Економічні заходи	Для мене це не важливо	Ні	Скоріше ні	Скоріше так	Так	Важко відповісти
Значне зменшення відсотків банківських кредитів	1,9%	3,8%	6,7%	11,5%	67,3%	8,7%
Зменшення податків для дрібних і середніх підприємців	1,9%	1,0%	3,8%	27,9%	60,6%	4,8%
Встановлення єдиних вимог сертифікації та стандартизації продукції, адаптація до стандартів Європейського союзу санітарно-епідеміологічних, ветеринарно-санітарних правил, норм протипожежної безпеки та будівництва	1,9%	3,8%	2,9%	23,1%	58,7%	9,6%
Спрощення процедур ліцензування та надання дозволів, зменшення їх кількості та цін	1,0%	7,7%	8,7%	24%	53,8%	4,8%
Проведення регулятивної реформи та чітке законодавче врегулювання процедур проведення перевірок підприємств державними установами, обмеження кількості таких перевірок	3,8%	7,7%	11,5%	21,2%	43,3%	12,5%

Виняток становить лише проведення регулятивної реформи та чітке законодавче врегулювання процедур проведення перевірок підприємств державними установами з одночасним обмеженням кількості таких перевірок.

Таким чином, більше двох третин опитаних схиляються до реформаторської електоральної культури, у той час як чітку приналежність до такого типу електоральної культури підтвердили лише 43,3% респондентів, з чого випливає необхідність більш ефективного інформування молоді щодо особливостей розвитку вітчизняної економіки та можливих шляхів її модернізації.

У той же час, як свідчать дані всеукраїнського опитування, проведеного Інститутом Демократичного Альянсу ім. Р. Шумана за підтримки міжнародного центру християнських демократів Швеції КІС та шведського

міжнародного агентства розвитку SIDA, більше двох третин громадян (68,1%) позитивно ставляться до зменшення податків для підприємств і майже третина респондентів (31,9%) виступають за їх збільшення [9].

Таким чином, економічні уподобання більшості населення дозволяють представникам державної влади реалізувати необхідні економічні реформи, проте рівень вимогливості громадян до політичних сил щодо прогресивного реформування економіки залишається низьким. При цьому виділяються певні регіональні відмінності у економічно-електоральних поглядах громадян. Як випливає з аналізу результатів всеукраїнського опитування з теми „Реформи, бізнес і політика”, що проводилося центром „Соціс”, серед мешканців Південного та Східного регіонів спостерігається більша кількість представників реформаторської електоральної культури, ніж у центральній та західній час-

тині держави [10]. Це пояснюється тим, що у південних і східних областях питома вага працівників, задіяних у недержавній сфері, а також підприємців є більш помітною, ніж в інших регіонах [10].

У цілому, наявність значної кількості представників контр-реформаторської електоральної культури викликає необхідність проведення інформаційних заходів з метою формування прогресивного бачення населення щодо реформування економічної системи та поширення електоральної культури реформаторського типу.

До основних умов формування ринково-соціальної, макро-приватницької та реформаторської демократичної електоральної культури молоді відносяться:

- здійснення регулятивної реформи, збалансування системи оподаткування, створення інших сприятливих умов для розвитку підприємництва та проведення ефективної державної соціальної політики;

- визнання приватної власності громадян України на землю сільськогосподарського призначення, забезпечення необхідних умов для вигідного продажу земельних ділянок тими власниками, які не мають наміру їх обробляти, за цінами, що відповідають реальній вартості земельної власності;

- широке висвітлення результатів проведення перелічених заходів у засобах масової інформації, реалізація програм інформування населення щодо особливостей розвитку національної економіки й соціальної інфраструктури із залученням ЗМІ, навчальних закладів, політичних партій та громадських організацій.

Становлення в Україні соціально-економічної складової демократичної електоральної культури молоді сприятиме приходу до влади політиків, зацікавлених у проведенні необхідних економічних та соціальних реформ.

Важливість визначеної проблематики обумовлює актуальність подальших наукових розробок у даному напрямку.

ЛІТЕРАТУРА

1. Політологічний енциклопедичний словник / Упорядник В.П. Горбатенко; За ред. Ю.С. Шемшученка, В.Д. Бабкіна, В.П. Горбатенка. – 2-е вид., доп. і перероб. – К.: Генеза, 2004. – 736 с.
2. Адаптація та ставлення громадян України до ринкових економічних перетворень (аналітична записка) [Електронний ресурс]. – Режим досту-

пу: <http://www.niss.gov.ua/Monitor/December2009/20.htm>

3. Чи прагнете Ви відновлення Радянського Союзу та соціалістичної системи? (результати соціологічного опитування) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.razumkov.org.ua/ukr/poll.php?poll_id=288
4. Ставлення громадян до ринкових перетворень в Україні (анотація) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/Monitor/august08/03.htm>
5. Як ви ставитеся до приватної власності на землю сільськогосподарського призначення? (динаміка, 2002-2009) (результати соціологічного опитування) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.razumkov.org.ua/ukr/poll.php?poll_id=458
6. Гайдук В.А. Оцінка сучасного етапу економічного розвитку та проблеми становлення конкурентоспроможності українських підприємств. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/index.php?operation=1&iid=176>
7. Політична економія: навчальний посібник для студентів вузів / М-во освіти і науки України, Акад. муніципального управління; ред. Ю.В. Ніколенко. – К.: Центр учбової літератури, 2009. – 631 с.
8. Прокопенко Н.С. Соціологічні дослідження в регулюванні оподаткування аграрного бізнесу [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/e-journals/PSPE/2009_2/Prokopenko_209.htm
9. Політичні ідеології в українському суспільстві [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.google.com.ua/search?q=%D0%BF%D0%BE%D0%B4%D0%B0%D1%82%D0%BA%D0%B8+%D1%81%D0%BE%D1%86%D1%96%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D1%96%D1%87%D0%BD%D0%B5+%D0%BE%D0%BF%D0%B8%D1%82%D1%83%D0%B2%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D1%8F+%D0%B3%D1%80%D0%BE%D0%BC%D0%B0%D0%B4%D1%8F%D0%BD&hl=ru&start=20&sa=N>
10. Результати всеукраїнського опитування „Реформи, бізнес і політика” [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.google.com.ua/search?hl=ru&q=%D0%A1%D1%82%D0%B0%D0%B2%D0%BB%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8F+%D0%B4%D0%BE+%D0%BF%D1%80%D0%B8%D0%B2%D0%B0%D1%82%D0%BD%D0%BE%D1%97+%D0%B2%D0%B%D0%B0%D1%81%D0%BD%D0%BE%D1%81%D1%82%D1%96+%D0%BE%D0%BF%D0%B8%D1%82%D1%83%D0%B2%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D1%8F+%28%D1%80%D0%B5%D0%B3%D1%96%D0%BE%D0%BD%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%B8%D0%B9%29&aq=f&aql=&aql=&oq=&gs_rfai